

La puça (*Pulex irritans*)

(ALDC, VII, 1537. La puça)

La puça és un 'insecte de petites dimensions, cos comprimit, sense ales, amb potes llargues i fortes que li permeten de fer grans salts i que és paràsit de l'home i alguns animals (*Pulex irritans* i altres espècies)'; a propòsit de la seva propietat saltadora, és curiós el que en diu *Autoridades*: "[...] Diole la naturaleza cierta especie de muelle mui delgado; pero tan fuerte, que por su medio se le desatan con fuerza las junturas de las piernas, y da un salto ducientas veces mayor que el tamaño de su cuerpo [...]". El nom deriva del llat. PŪLĬCEM (PŪLEX; cf. oc. *piuse* < **pīuse*), que va donar *pulça* (var. *pul[θ]a*) a partir del pl. *pulces*, com el pl. *cendres* (< CĪNĒRES) va generar el sg. *cendra*, seguint el model *cases* → sg. *casa*; per vocalització de la *l* velar en [w], *pulça* > **puuça* > *puça*, com *pulgó* > *pugó*, que és la forma més general. Tanmateix, cal tenir present que PŪLĬCEM va evolucionar a **puuic* que, interpretat com a pl., esdevingué *puu* (pron. [puw] o [pu]) per a designar el 'conjunt de crustacis marins, que viuen entre les algues i són cercats

pels pescadors per a fer servir d'esca especialment en la pesca de grumeig; *Idotea*'; és un mot ben viu en mall. i men. ("Puu. Pexèts petits qui servexen per esca de pescar. [cast.] Xaramugo", Figuera, 1840; traducció cast. d'aquest a partir de *Autoridades*: "Xaramugo. Pececillo pequeño de que suelen usar los pescadores en los anzuelos para cebo de otros. Lat. *Pisciculus*, i.").

Puça i *pulça* conviuen en alguns autors medievals: el primer és força general, mentre que *pulça* s'ha mantingut en una franja occidental, sobretot del cat. nord-occ., completada amb la var. *pul[θ]a* amb evolució pròpia de $c^{E,1} > [\theta]$, que contrasta amb *pulga* (< *PULĬCA) de l'adstrat arag. i cast. El bal. *puu*, hereu d'un anterior **puuic*, aplicat a 'conjunt d'animals marins', representa l'estadi primigeni d'evolució del llat. PŪLĬCE. El lexema *neira* (< NĬGRA), que trobem en autors com R. Llull, però no en els nostres materials, és un occitanisme (Levy, 1894-1917).

Puça és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

